

CJBB176 Co je fonologie?

Generativní gramatika a SPE

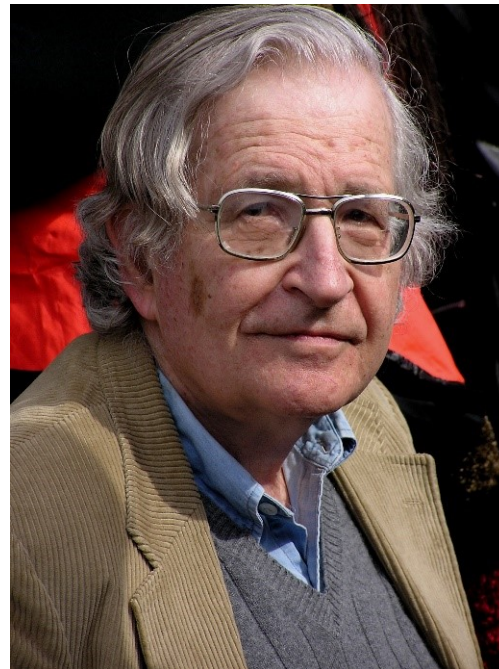
Anton Poludněv

Program

- Úvod
- Stadia generativismu
- Univerzální gramatika (UG)
- Architektura gramatiky
- SPE
- Pravidla
- Segment
- Opět pravidla

Úvod

- Noam Chomsky (narozen 1928) – zakladatel generativní lingvistiky.
 - 50. léta 20. st.: druhá kognitivní revoluce
 - Hypotéza vrozené jazykové schopnosti

Úvod

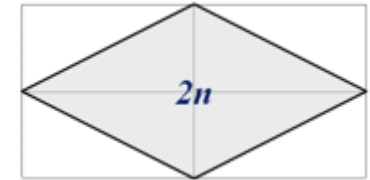
- Čistě synchronní gramatika
 - Gramatika jazyka zachycená v jednom časovém úseku: jedno stejné stadium jazyka.
- Generování = tvoření
 - Jak probíhá proces tvoření/generování jazykových struktur?
 - Procesuální (dynamická) teorie jazyka

Stadia generativismu

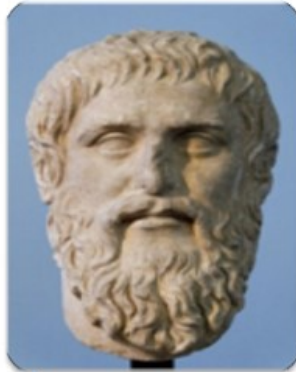
- Standardní model
 - Chomsky (1957): *Syntactic Structures*
 - Chomsky & Halle (1968): *The sound pattern of English*
- Teorie řízení a vázání (teorie principů a parametrů)
 - Chomsky (1981): *Lectures on Government and Binding: The Pisa Lectures*
- Minimalistický program
 - Chomsky (1995): *The Minimalist Program*

Univerzální gramatika (UG)

- Platonův problém (*Menón*)

Platón

Jak může nevdělaný otrok vědět, jak má konstruovat správnou plochu?
Neboli odkud má vědění, které evidentně nemá na základě empirie?

Otrok se odvolává na metafyzické vzpomínky, ty znalosti jsou ve světě idejí.

Chomsky

Stejný problém mám já, ale ne v geometrii, nýbrž v lingvistice. Odkud pocházejí jazykové znalosti, které jedinec evidentně nemohl získat empirií?

Vzpomínky nemají metafyzickou povahu, je to geneticky kódovaná informace.

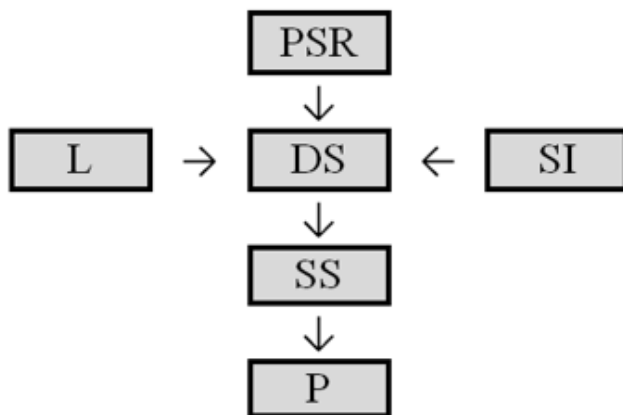
Univerzální gramatika (UG)

- **Nedostatek stimulu (Poverty of Stimulus)**
 - Dítě má k dispozici velmi omezené množství jazykového vstupu (stimulu), přesto mateřský jazyk lehce osvojí.
 - Navíc osvojí ho kvalitativně lépe než cizí jazyk naučený ve škole.
 - Používá jazyk kreativně: tvoří věty, které nikdy neslyšelo.
 - Vysvětlení: má vrozenou (abstraktní) jazykovou schopnost \Rightarrow **univerzální gramatika (Universal Grammar, UG)**.

Architektura gramatiky

ARCHITEKTURA GRAMATIKY STANDARDNÍ TEORIE [nelexikalistická verze]

Deep Structure	DS	hloubková struktura
Lexicon	L	lexikon
Phonology	P	fonologie
Phrase Structure Rules	PSR	frázová pravidla
Semantic Interpretation	SI	sémantická interpretace
Surface Structure	SS	povrchová struktura

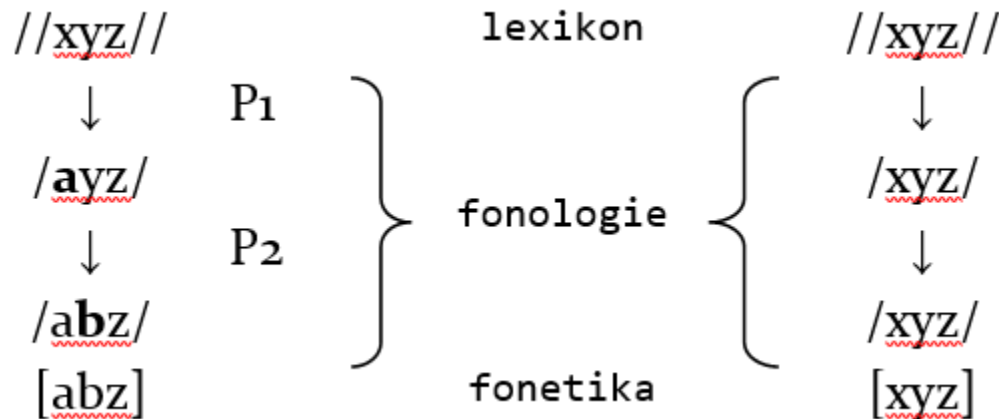
SPE

- Avram Noam Chomsky & Morris Halle (1968): *The sound pattern of English* (SPE)

SPE

- Derivační fonologický model
 - Tvoření fonologické struktury = postupná změna lexikální (hloubkové) reprezentace na reprezentaci povrchovou, a to prostřednictvím aplikace uspořádaných pravidel.

Pravidla

- Transformační pravidla

	//ital+ski://	//ostrav+ski://	//rus+ski://	//šizineš+ski://	//franšouz+ski://
P1: Palatalizace	—	—	—	—	—
P2: Asimilace znělosti	—	/ostrafski:/	—	—	/franšousski:/
P3: Degeminace	—	—	/ruski:/	/šizineški:/	/franšouški:/
P4: Afrikatizace	—	—	—	—	—
	[italski:]	[ostrafski:]	[ruski:]	[šizineški:]	[franšouški:]

	//mjix+ski://	//praň+ski://	//dobra:k+ski://	//šve:d+ski://
P1: Palatalizace	/mjiški:/	/pražski:/	/dobra:ški:/	—
P2: Asimilace znělosti	—	/praški:/	—	/šve:tski:/
P3: Degeminace	—	—	/dobra:ški:/	—
P4: Afrikatizace	—	—	—	/šve:ški:/
	[mjiški:]	[praški:]	[dobra:ški:]	[šve:ški:]

Pravidla

- Lineární (jednoúrovňové) reprezentace
- Intervokalický kontext (V_V) je určující.

sva[t]eb : sva[d]ba

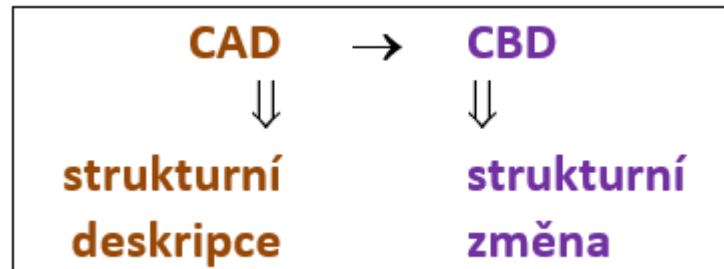
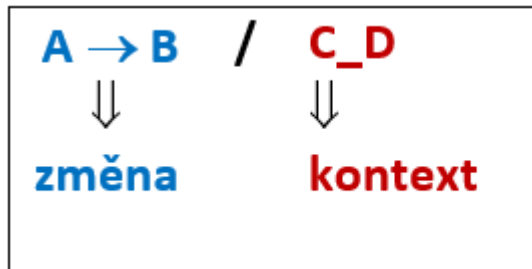
hlí[d]at : hlí[t]ka

sva[t]ba → sva[d]ba

hlí[d]ka → hlí[t]ka

t → d / b

d → t / k

Segment

- **Segment** – **neuspořádaná množina** (distinktivních) rysů.
 - **Třída vlastností**, která nemá vnitřní strukturu.

/.../
[±distinktivní rys
±distinktivní rys
±distinktivní rys]

/a/
[–konsonantní
+vokální
–vysoký
+nízký
–zadní
+přední
–zaokrouhlený]

Segment

- Sonory

	m	n	ɲ	ɳ	ŋ	N	β	w	ʋ	ɔ̃	ɪ	j	ɣ	ʁ	l	ʎ	ʀ	R	r	ʁ	ʁ	
cons	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	
syll	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
voice	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
obs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cont	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
del rel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
asp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-
nas	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ant	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-
cor	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+	+	+
high	-	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-
low	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
back	-	-	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
round	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Segment

- Vokály

	i	ɪ	e	ɛ	a	ɑ	ɔ	o	ʊ	u	ɯ	y	ø	œ	ɐ	ə	ɨ	ʉ
high	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+
low	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
ATR	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	+	+	+	-	-	-	+	+
back	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-
front	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-
round	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	-	-	-	+

Opět pravidla

- Umíme zobecnit všechny instance asimilace znělosti?

NABÝVÁNÍ ZNĚLOSTI

sva[t]ba → sva[d]ba

t → d / b

pro[s]ba → pro[z]ba

s → z / b

...

[+obs, -zn] → [+zn] / [+obs, +zn]

ZTRÁTA ZNĚLOSTI

hlí[d]ka → hlí[t]ka

d → t / k

he[z]ký → he[s]ký

z → s / k

...

[+obs, +zn] → [-zn] / [+obs, -zn]

[+obs, αznělý] → [βznělý] / [+obs, βznělý]

Děkuji za pozornost!